

Kulutustutkimuksen nykytila ja kehitysnäkymät¹

RAULI SVENTO

1970- ja 1980-lukujen voimakkaat ja nopeat taloudelliset muutokset aiheuttivat, että monet »vakiintuneet» ekonometriset mallit ja menetelmät joutuivat kritiikin kohteeksi epästabiilisuusongelmien ilmetessä. Erityisen selvästi tämä näkyi suurten makromallien kohdalla. Niiden ennustekyky petti juuri, kun sitä erityisen painokkaasti olisi tarvittu. Ongelmia ilmeni myös kulutusfunktioiden kohdalla. Niin nopeaan inflaatioon useissa maissa yhdistynyt yksityisen säästämisasteen nousu kuin pääomamarkkinoiden liberalisoinnin kanssa samanaikaisesti tapahtunut säästämisasteen laskukin jäivät käytössä olleiden, yleensä joko pysyväistulon hypoteesiin tai elinkaarihypoteesiin perustuneiden kulutusfunktioiden tavoittamattomiin. Ekonometrisessa tutkimuksessa käynnistyikin erittäin voimakas kausi, jonka aikana on kehitetty niin uusia metodologisia lähestymistapoja kuin uusia mallispesifikaatioitakin.

Metodologisella puolella niin kutsuttu oikean spesifikaation aksiooma joutui voimakkaan kritiikin alaiseksi. Yksimielisyyden saavuttaminen kehittämisen suunnasta ja keskeisistä ratkaistavista kysymyksistä näyttääkin jo huomattavasti visaisemmalta tavoitteelta.

Yksi uusista ekonometrisista metodologioista on nk. LSE-metodologia. Kun ekonometria, perinteisen tavan mukaan, määritellään teoreettisten riippuvuuksien kvantifioinniksi, niin oletetaan, että teoreettinen malli olennaisesti yhtyy sekä tilastolliseen malliin että todelliseen datan generoineeseen mekanismiinkin, valkoista kohinaa olevaa virhetermiä lukuunottamatta. LSE-metodologian lähtökoh-

tana on, että havaittavan datan rakenteeseen tulee kiinnittää huomattavasti aiempaa enemmän ja perusteellisempaa huomiota.

Keskeistä on, että ekonometrinen malli on voitava yhdistää sekä havainnot generoineeseen prosessiin että teoreettiseen malliin. Tämä tapahtuu usean eri vaiheen välityksellä. Ensinnäkin on tehtävä ero estimoitavan mallin ja tilastollisen mallin välillä. Tilastollinen malli spesifioidaan havainnoitavien satunnaisuuttujen eikä autonomisen virhetermin avulla. Periaatteessa tilastollinen malli johdetaan datan generoineen prosessin yhteistiheysfunktioista marginalisoimalla ja ehdollistamalla. Estimoitava malli on teoriasta johdetun mallin versio, joka mahdollisimman hyvin vastaa datan ominaisuuksia. Teoriaa ja estimoitavaa mallia käytetään niiden rajoitusten johtamiseen, jotka tilastolliseen malliin sovellettuna vastaavat teoriamaailmaa. Näiden rajoitusten kautta päädytään empiiriseen ekonometriseen malliin.

Tähän lähestymistapaan liittyy monia ongelmia. Ensinnäkin siirtyminen tilastollisesta mallista ekonometriseen malliin on pulmallista. Usein tämä vaihe sovelluksissa näyttää jäävän hyvin *ad hoc* tasolle. Tavatonta ei ole, että tilastollisesta mallista häviää useita muuttujia muutta mutkitta. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt havainnollistamaan tätä ongelmaa yleisen dynaamisen kulutusfunktion tapauksessa. Kolmen selittävän muuttujan ja neljän viipeen tilastollisesta mallista päädytään virheenkorjausmuotoiseen dynaamiseen ekonometriseen malliin monimutkaisen ja vaikeasti hallittavan rajoitusrakennelman kautta. Tätä rakennelmaa ei myöskään ole erityisemmin helppoa perustella teoreettisesti.

Virheenkorjausmalleilla onkin likeinen yh-

¹ *Lectio praecursoria* Oulun yliopistossa 26. 10. 1990. Perustuu väitöskirjaan »Tutkimus kulutusfunktion tulkinnasta», Oulun yliopiston taloustieteen osaston tutkimuksia no. 34, Oulu 1990.

teys LSE-metodologiaan. Ovathan tämän metodologian ytimessä olleet mallit, joissa lyhyen ajan dynamiikkaa selitetään pitkän ajan *steady state* tasapainon ympäristössä. Tunnetusti virheenkorjauksen mahdollisuutta voidaan tutkia myös suoraan datan ominaisuuksista niin kutsutun yhteisintegraation avulla. Virheenkorjausmalli onkin mahdollista estimoida myös kaksivaiheista estimointimenetelyä käyttäen, jolloin tasapainoyhtälö ja lyhyen ajan dynaaminen yhtälö estimoidaan erikseen. Tulosteni valossa tämäkään menetely ei ole ongelmatonta. Ensinnäkin kaksivaiheiseen estimointiin perustuvien dynaamisten yhtälöiden diagnostiikka osoittaa niihin liittyvän ongelmia. Toiseksi osoittautuu, että kaksivaiheiseen estimointiin perustuvan lyhyen ajan dynaamisen yhtälön pitkän ajan ratkaisu voi poiketa tasapainoratkaisun edellyttämästä — kumpaa siis uskoa?

Oman ongelmansa näyttää muodostavan se, että sopeutumisnopeus *steady state* tasapainoon ei näytä täsmentyvän erityisen tarkasti. Eräs mahdollinen selitys on, että sopeutumisnopeus ei olekaan vakio, niinkuin useimmiten oletetaan. Työssäni olenkin osoittanut, kuinka elinkaarta lyhyemmän suunnittelujänteen käyttäminen johtaa tulokseen, jonka mukaan sopeutumisparametri on korkokannan funktio ja siten vakio vain, mikäli korkokanta on vakio. Tällä tuloksella on mielenkiintoisia seurauksia. Ensinnäkin sopeutumispara-

metriin liittyy tässä tapauksessa täsmälleen sama ongelmatiikka kuin elinkaarhypoteesin ja pysyväistulohypoteesin proportionaalisuusparametreihin. Toiseksi tämä riippuvuus saattaa tarjota erään selityksen sille usein saadulle tulokselle, jonka havaitsin myös omassa tutkimuksessani, että reaalikoron vaikutus kulu- tukseen ja säästämiseen ei täsmenny tarkasti.

Likviditeetin ja markkina-arvoisen varallisuuden rooli näyttää selvästi pääomamarkkinoiden liberalisoituessa korostuvan yksityisissä kulutus päätöksissä. Tämä tulos on sopu- soinnussa niiden teoreettisten tulosten kanssa, joiden mukaan juoksevien tulojen kuluttaminen luotonsääntelyn vallitessa ei ole ristiriidassa elinkaaren yli ulottuvan optimoinnin kanssa. Eräs mielenkiintoinen uusi tutkimussuuntaus olisikin luotonoton ja kulutuksen simultaaninen mallittaminen. Teoriassa samojen seikkojen tulisi selittää kumpaakin prosessia, käytännössä näin ei kuitenkaan välttämättä ole.

Varallisuuserien hintojen ja tuottojen suhteen näyttää siltä, että pörssikurssit, aikatalletusten korko ja asuntojen hinnat eivät kuulu kulutusfunktion tulokäsittelyn piiriin. Valtion obligaatioiden efektiivinen reaalityotto näyttää selittävän yksityistä kulutusta ja vaikuttavan säästämistä lisäävästi. Myös odotettu, toteutunut ja yllätyksellinen inflaatio näyttävät vaikuttavan yksityistä säästämisastetta nostavasti.